

KAMU HİZMETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ ve KADIN EMEĞİ

Başak ERGÜDER*

2000’li yıllarda Türkiye’de ve Dünyada kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile sadece iş güvencesi değil aynı zamanda gelir güvencesi de ortadan kalkıyor. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, kadın işsizliği ve yoksulluğunda yaşanan artış kadar kadınların, yeniden üretimin özelleştirilmesi ile ev içi faaliyetlerinde daha fazla yoğunlaşması anlamına da geliyor. Özelleştirmeler sonrasında esnek çalışma koşullarında iş güvencesiz çalışmanın kamuya göre çok daha yaygın olduğu özel sektörde artan kadın istihdamından söz etmek mümkün. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, bir yandan artan işsizlik oranları karşısında düşük ücret ve esnek çalışma koşulların tercih edilir olması, diğer yandan başta sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ev içi emeğin daha yoğun ve daha özel bir toplumsal anlama bürünmesine, karşılıksız bakım emeğinin ön plana çıkmasına neden olmaktadır.

2000’li yıllarda kadın emeğine ilişkin gerçekleri gizleyen mitlerin arka planında kamusal alanda yaşanan daralma ile devletin değişen işlevini görmekteyiz. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile “güvencesizlik” metaforu sadece iş güvencesini değil, emeğin yeniden üretiminde yaşanan özelleştirme ile artan yoksulluk ve işsizliğin yarattığı gelir güvencesizliğini de içermektedir. Bu sürecin kadınlar üzerindeki etkisi, salt istihdam odaklı bir bakışla emeğin feminizasyonu olgusu üzerinden değil, yoksulluğun ve işsizliğin feminizasyonuna neden olan yeniden üretim faaliyetlerinin özelleştirilmesinin, karşılıksız bakım emeği üzerine yüklediği “yükler” üzerinden tartışılmalıdır.

Patriyarkal Kapitalizm ve Kadın Emeği

Yaşadığımız dönemi, kapitalist üretim mantığı içinde açıklarken kapitalizm öncesi birikimi tanımlayan ilkel birikim sürecinden türetilen çağdaş ilkel birikim

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi

süreci kavramını kullanabiliriz (Barker and Kuipier, 2009). Maden kaynaklarıyla birlikte toprağın, sermayenin tek el iktidarına zorlayarak kapitalist birikime kaynaklık eden ilkel birikim süreci ile çağdaş ilkel birikim süreci arasındaki fark toprak yerine ücretli işçiler tarafından yaratılan artı-değere el koyma mücadelesidir. Ortak olan yön ise, çağdaş ilkel birikim sürecinde de, tıpkı ilkel birikim sürecinde olduğu gibi görünmeyen, zorla el konulan kadın emeğinin yeniden üretim sürecine dayalı ilk üretken faaliyetinin gizlenmesidir. Her iki süreçte de geçimlik faaliyetlerin yer alması, çağdaş birikimin artı-değer kaynağı olan ücretli emeğin oluşumunun önkoşuludur. Ekonomi dışı görülen geçimlik üretim, emek-gücünün yeniden üretilme veya soyun devamının sağlanması gibi emek-gücünün potansiyel sınırlarını belirleyen kadınlar tarafından gerçekleştirilen emek faaliyetleridir. Tarihsel olmayan özelliklerine rağmen tüm yeniden üretim faaliyetleri, doğurma, çocuk bakımı gibi faaliyetler, ücretli emeğin koşuludur.

İstihdam odaklı ekonomist bakış, yeniden üretim faaliyetlerine özel alana ait ve tarihselliği olmayan bir özellik affetmektedir. Oysa kadın bedeni, yeniden üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde; kısıtlanarak, denetlenerek emek-gücünün yeniden üretim süresi üzerinde oluşan sınırların belirlenmesinde özel bir ölçek ve mekân haline getirilmiştir. Bu süreci anlamak için, artı-değerin kaynağı olan emeğin yeniden üretimine, hem soyun hem de emek gücünün yeniden üretimindeki karşılıksız bakım emeğine odaklanmak gerekir. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere bakım hizmetlerinin özelleştirilmesi ile kadının yeniden üretim faaliyetleri içindeki emeğinin daha fazla sömürülmesi ve kadın bedeninin sınırlanmasını gündeme getirir. Emek-gücünün yeniden üretiminde aile içi işbölümünü ve kadın işleri olarak görülen bakım emeğini tarih-dışı ve ekonomik sistemden bağımsız gören ekonomist bakış açısına göre (O'Connor, 1999) özelleştirmenin sonuçları, devletin ekonomiye müdahale olanaklarının daraltılması veya istihdamda yaşanan olumsuzluklar ölçüsünde değerlendirilirken, Patriyarkal kapitalizmin işleyiş mekanizmasında ücretsiz, görünmeyen, enformel ve değer taşımayan yeniden üretim faaliyetinin ekonomik sistemle ilişkisi gözden kaçırılmaktadır (Estes, 2004: 12).

Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinin arka planında devletin işlevinde yaşanan dönüşüm rol oynamaktadır. 1980'lerde neoliberal politikaların yükselmesi ile birlikte egemen iktisat görüşünü benimseyen iktisatçılar, devlet harcamalarının ve müdahalelerinin kaynak dağılımını bozduğunu, mikro ekonomik göstergeleri çarpıttığını, sermaye birikimini ve büyümeyi olumsuz etkilediğini öne sürdüler; bu ne-

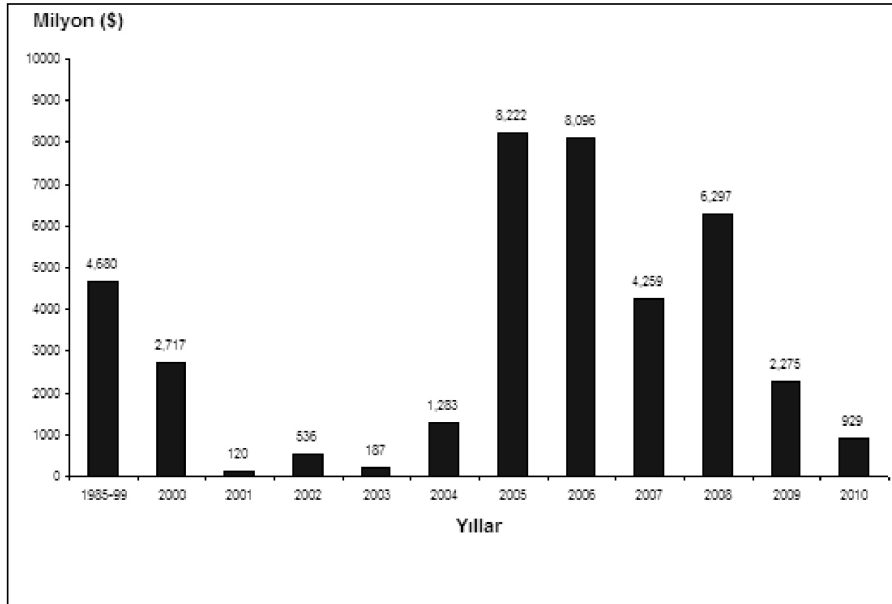
denle devlet harcamalarının, vergilerin, borçlanmanın ve emisyon yoluyla bütçe açıklarının finansmanının kısıtlanması gerektiğini savundular (Arın, 1991: 163).

Devlet harcamalarının kısıtlanması gerektiğini savunan neoliberal görüşe göre; kamusal yönetimde israf ve etkinsizlik olduğu varsayılmaktadır. İsrاف ve etkinsizliği ortadan kaldıracak kamu reformunun temel hedefi rekabete dayalı ve etkin kamu yönetimi anlayışıdır. Bu anlayışa göre oluşturulan mübadele- maliyet modeli, devlet hizmetlerinin piyasalaşması ve kamu yönetimin merkezileşmesini hedeflemektedir. Mübadele-maliyet modelinin esas argümanı kamu harcamalarında oluşan israfın ortadan kaldırılması gerektiğidir. Kamu yönetiminde artan oranda merkezleşme ile birlikte ortaya çıkan, yöneticilerin kamu hizmetlerini en düşük maliyetle sunma amacı yerine bireysel amaçlarını ön planda tutması ile oluşan israfı ortadan kaldırmak bu modelin görünen amacıdır. İsrافı ortadan kaldırmanın yolu ise, rekabeti artırmaktır. Kamu hizmetlerinde rekabet, kamu kuruluşları üzerinde denetim olanaklarının artırılmasıyla sağlanacaktır (Arın, 1991: 167). Kamusal denetimin seçmen baskısı ile gerçekleşeceği beklentisi bu modelin temel çelişkisi olarak görülebilir. Fakat seçmen baskısı yerine bu modelde vatandaş denetimin sağlanmasında piyasanın aktif bir özne olarak rol almasından bahsedilmektedir. Vatandaşların ödeme gücü oranında kamu hizmetlerine ulaşması yoluyla, kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi söz konusudur.

Türkiye’de 2000’li yıllarda oluşan yeni mali sistemde kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini sağlayan en önemli değişim, “kamu hizmetlerinin özel kişiler eliyle gördürülmesini” sağlayan yasal düzenlemeler ile kamusal alanın özelleştirilmesidir. Kamu hizmetlerinin, kamu hizmeti kapsamında çıkarılmadan özel kişilerle gördürülmesinin iki temel dayanağı 1999 Anayasa değişikliği ve 5227 sayılı Kamu Yönetimi’nin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Yasa’dır. Özel kişiler eliyle kamu hizmeti kapsamında çıkarılan kamu hizmeti, kamu hukuku yerine özel hukuk sözleşmesi statüsüne indirilmiştir. Kamu hukuku çerçevesinde görülen hizmetlerde hizmetten yararlanma bir “yurttaşlık hakkı” ya da “insan hakkı” iken, özel hukuk sözleşmeleriyle gördürülen hizmetlerde, hizmetten yararlananların konumu bir “müşteri”den pek az fark göstermektedir (Ataay, 2005). “Sosyal niteliği ağır basan hizmetler” ile “doğal tekelle” niteliğindeki hizmetlerin metalaşması ve sermayenin kâr amacına tabi kılınması hedefi, genel eğilim olarak, bu hizmetlerin kamu hizmeti statüsünden çıkartılmaksızın, “kamu hizmetinin özel kişilere gördürülmesi” yoluyla gerçekleştirilmektedir. Özel kişilerin gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetler ise ister kamu hizmeti olsun ya da piyasaya yönelik bir hizmet olsun, “kâr amacı” ile yerine getirilecektir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin özel kişilere gördürülmesi ile kamu hizmetlerinin metalaştırılması sağlanır (Ataay, 2005).

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini sağlayan bir diğer yöntem hizmetlerinin fiyatlandırılmasında kullanılan "hizmet satın alma" yöntemi ile hizmetin finansmanının bütçe ya da sosyal güvenlik kaynakları gibi kamusal fonlardan karşılanmasıdır (Ataay, 2005). Hizmet satın alma yöntemi de, özel kişiler tarafından kamu hizmetlerinin gördürülmesinde yapılan özel sözleşmeler gibi, önce toplumsal fayda hedefleyen kamu hizmetini, kâr amaçlı piyasa faaliyeti haline getirmekte ve hizmet alanları ise toplumun bir parçası olarak görmek yerine müşteri olarak kabul etmekte, böylece hizmetin ücretsiz ve eşit talep edilmesini koruyan sosyal hak algısını, bir tür sosyal sadaka haline getirmektedir. Özelleştirme kamu tekellerinin özel oligopolere hiç fayda yaratmayacak biçimde dönüştürülmesidir ve KİT'lerin satışı özellikle toplumun yoksul kesimlerini etkileyen sonuçlar doğurmaktadır. Her özelleştirme toplum için yeni ihtiyaçlar yaratarak farklı kamu hizmetleri talebini yaratmaktadır (Prizzia, 2005: 55). Toplumun en yoksul kesimleri içinde yer alan kadınlar hem kamu hizmeti talebinin sahibi hem de toplumun yoksulları olarak özelleştirmelerden en çok etkilenen kesimdir. Yeni ekonomi-politikanın yarattığı toplumsal refah kaybında gelir eşitsizliği ve iş kaybı özellikle kadınları etkilemektedir (Şenesen-Akduran, 2007).

Şekil 1: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Özelleştirmeler

Kaynak: <http://www.oib.gov.tr>, Türkiye Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2010.

Türkiye'de özelleştirme uygulaması yıllar itibariyle incelendiğinde (bkz. Şekil 1) 2004'den itibaren özellikle 2005, 2006 ve 2008 yıllarında özelleştirmelerden

elde edilen gelirin muazzam artışının ardında kamunun doğal tekel özelliğinde hizmet veren TEKEL, TARIŞ ve THY gibi pek çok önemli KİT'in satışından elde edilen gelir yatmaktadır. Bu kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi aynı zamanda işsizlik, yoksulluk ve sosyal güvencesizlik boyutunda da önemli bir refah kaybıyla ağır tahribat yaratmıştır.

Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesinin Kadın Emeği Bakımından Sonuçları

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini iki boyutta incelememiz mümkün: İlk boyut ekonomide yaratılan değişim değeri ile ilgili görünen ekonomi içinde refah kaybı ile oluşan işsizlik ve güvencesiz işlerde çalışmanın artışı, enformelleşmedir. İşsizlik ve enformelleşme ile mevcut iş güvencesinin kaybolması ve çalışma koşullarında yaşanan kötüleşme, en çok kadınların çalışma hayatındaki durumunu, kadın istihdamını etkilemekte hatta emeğin feminizasyonu olarak tanımlanabilecek, kadınların kriz ve ekonomik daralma dönemlerinde enformel faaliyetler içinde (küçük atölye işçiliği, ev-eksenli çalışma, ücretsiz aile işçiliği, kendi hesabına çalışma, ev hizmetlerinde çalışma) daha fazla var olmasını sağlayan süreçlerdir.

İkinci boyutu ise yeniden üretim faaliyetlerinin metalaştırılması sürecidir. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile karşılıksız bakım emeğinin üzerindeki yükün artışı, kadınların ev içi faaliyetlere daha fazla zaman ayırması ve ev içi emeğin daha yoğunlaşmasına neden olur:

“Kamusal alan eril ve makul davranışlar, özel alan ise dişil duygu ve mantıklı olmayan davranışlarla özdeşleştirilmekte, kadın işi sayılan tüm yeniden üretim faaliyetleri değersiz görülmektedir (Wedel, 2001: 22).”

Kamusal alanın özelleştirilmesi yeniden üretim sürecinde değersiz görülen tüm faaliyetlerin, bakım emeğinin kamusal alanın tamamen dışında özel alan içinde tarif edilmesini sağlar ve ev içi emeği görünmez kılar. Kadının ev içi emeğinin artışı karşısında devam eden görünmezliği, kadın istihdamını hem emek-zamanı hem de çalışma koşulları bakımından ağır yük altında bırakır.

2001 ile 2009 arasında kadınların emek piyasasında yer alan verilerini derlediğimizde Tablo 1'den de görüleceği üzere, işsiz kadınların toplam işsizler içindeki oranında 2001'den 2009'a sürekli artış yaşanmış, bu oran yüzde 7,5'tan yüzde 14,3'e çıkarken, kadınların işgücüne katılma oranı ise 2001'de yüzde 27,1'den 2009'da yüzde 26'ya düşmüştür. Bu tablodan yola çıkarak 2001 krizi sonrasında yaşanan kamuda yeniden yapılanma sürecinde emeğin feminizasyonu yerine kurumsal işgücü içinde kadınların işsizliğinde artış yani işsizliğin feminizasyonunun arttığı görülmektedir. Tablodaki verileri baz alarak Türkiye ve Dün-

ya'da kadın emeği, kamusal alanın özelleştirilmesinin sonuçları bakımından değerlendirilmelidir. Bu durumda, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinin kadınlar açısından; emeğin enformelleşmesi ile güvencesiz işlerde kadın istihdamının artışı, bakım hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ev içi emeğin yükünün artması, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi ile gelir güvencesinin kaybı, işsizlik ve yoksulluğa neden olduğu görülür.

Tablo1: Kadınların Emek Piyasasındaki Yeri (2001-2009)

Yıl	Kadınların İşsizlik Oranı (%)	Kadınların İşgücüne Katılma Oranı (%) (15+ yaş kadın nüfus)	İşsiz Kadınların Toplam İşsizler İçindeki Oranı (%)	Kadın İşgücü Oranı (%)	Tarım sektöründe çalışan kadın oranı (%)	Sanayi sektöründe çalışan kadın oranı (%)	Hizmet sektöründe çalışan kadın oranı (%)
2001	8,4	27,1	7,5	27,5	63,3	12,1	24,5
2002	10,3	27,9	9,5	28,4	60	13,7	26,2
2003	10,5	26,6	10,1	27,7	58,5	13,4	28,1
2004	10,8	23,3	11	25,7	50,8	16,1	33,1
2005	10,6	23,3	11,2	25,6	46,3	16,6	37
2006	10,2	23,6	11,1	26	43,6	16,3	40
2007	10,3	23,6	11	26	42,7	16,1	41,2
2008	11	24,5	11,6	26,6	42,1	15,7	42,2
2009	14	26	14,3	27,7	41,7	15,3	43

Kaynak: TÜİK verileri, Ulusal ve Uluslararası Seçilmiş Veriler, <http://www.tuik.gov.tr>

a-Kadın Emeğinin Enformelleşmesi/ Güvencesiz İş

Kamusal alanın özelleştirilmesi ile kadınlar iyi ve güvenceli kamu işleri yerine güvencesiz ve düşük ücretli, çalışma koşullarının daha ağır olduğu özel sektörde daha fazla istihdam ediliyor. Özel sektörün kadın emeği talebinde artış, kısasüreli ve geçici sözleşmelere dayanan yeni ve esnek çalışma tarzlarında yoğunlaşıyor (Şenesen-Akduran, 2007).

Mart 2009 dönemine ait TÜİK verilerine baktığımızda tarım sektöründe sosyal güvenlikten yoksun çalışanların oranının yüzde 84.5, tarım dışı sektörlerde ise yüzde 28.7 olduğunu görüyoruz (TÜİK, 2009). Kadınlar sosyal güvenliğin en az olduğu tarım sektöründe yüzde 41.7 oranında yer alırken, sanayide yüzde 15.3, sosyal güvencenin azaldığı hizmetlerde ise yüzde 43 oranında yer almaktadır (Bkz. Tablo 1). Hizmetler sektöründe artan kadın istihdamında tarımda yaşanan

düşüşün ardında yatan neden vardır: Kentlere yaşanan göçün, tarımda yarattığı işsizlik ve kentte yarattığı yeni enformel faaliyetler içinde artan kadın istihdamı. Bu iki gösterge kadınların istihdamında yaşanan artışta yoğunlaşan, düşük ücretli, güvencesiz, örgütsüz bir emek kitlesinin enformelleşen emek yapısını ortaya koymaktadır. Kadın istihdamında yaşanan enformelleşmeyi sadece sektörel gelişme ile açıklayamayız. Sektörel gelişmeyle birlikte güvencesiz çalışmanın göstergesi olan diğer veriler kadınların nasıl istihdam edildiğidir. İstihdamın niteliği, kadınların ekonomik gelirleri ve istihdam edildikleri mesleklerin kadın işleri olup olmadığı ve kadınların meslek seçiminde yaşadıkları kısıtlarla açıklanmalıdır. Bu olgular iş güvencesi kadar gelir güvencesinde yaşanan gerilemeyi de göstermektedir. İstihdam artmakta fakat elde edilen gelir için güvence hem iş güvencesi hem de ücretler nedeniyle sürekli gerilemektedir.

Kadın istihdamı açısından kadın mesleklerine geri dönüşün yaşandığı bir dönemden bahsedebiliriz. 1940'lı yıllarda hemşirelik, sekreterlik gibi kadın mesleklerinde 1970 ve 1980'li yıllarda yaşanan düşüş, 1990'ların sonundan itibaren başlayan artışla, hizmetler sektöründeki bu meslekler, kadın mesleği olma özelliğini yeniden kazanmıştır (Luce and Brenner, *Women and Class*, 2006). Ücretli işe girmek dahi kadınların ekonomik-sosyal statülerinde önemli bir değişiklik yaratmamakta, emek hareketliliğin az olduğu kentlerde artan kadın istihdamı, ücret ve gelir güvencesinin azalması nedeniyle kadınların sınıfsal konumunu değiştirmektedir (Luce and Brenner, 2006). Kadınların mesleklerini tercih edememesi, düşük ücretli, sigortasız ve güvencesiz işlerde çalışması ve artan işsizlik oranları ile evde çalışmanın yeniden gündeme gelmesi söz konusudur. Kadınların meslek yaşamında ev ve işyeri arasındaki tercihleri bakımından üç temel dönem varsa içinden geçmekte olduğumuz dönem yeniden devlet eliyle kadınların istihdama 'teşvik edildiği' fakat enformel koşullar altında bir istihdamın yaygınlaştığı bir dönemdir. 19. yüzyılda fabrikaya giren kadınlar, İkinci Dünya Savaşı'na kadar fabrikada, savaş sonrası hizmetler sektöründe, şimdi ise yeniden enformelleşen tüm sektörlerde yer almaktadırlar. Bu dönemler boyunca değişmeyen ise kadınların meslek tercihlerini kendileri yerine yapan bir ekonomik sistemin/sosyal mekanizmanın (Patriyarkal kapitalizm) devam ediyor olmasıdır (Luce and Brenner, 2006).

b-Bakım Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile çocuk ve yaşlıların bakımı, sağlık ve eğitim, piyasanın kurallarına terk edilmekte, özellikle sosyal hizmetler ve sağlıkta yaşanan özelleştirme ile ücretsiz ev içi faaliyetler, dolayısıyla kadın emeğinin rolü artmaktadır (Stinson, 2004: 1). Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile artan

maliyetlerin, karşılıksız bakım emeğinin yükünü artırması, kadınların daha uzun saatler ev içi faaliyetlere zaman ayırmasına neden olmaktadır. 1998 yılında Kanada'da yapılan bir araştırmaya göre kadınlara, ev içi işlerinin piyasa fiyatlarına göre ücretlendirilmesi durumunda 50,9 milyar dolar bir ödeme yapılması gerekiyordu; üstelik bu tutar, Kanada'daki sağlık ve sosyal güvenlik sektöründe çalışanların elde ettikleri 42,1 milyar dolardan, hatta finans, sigortacılık ve gayri menkul sektörlerinde çalışanların elde ettikleri 43,4 milyar dolardan çok daha fazladır. Kanada'daki tüm ev kadınlarının sadece aile içindeki sağlık bakımı faaliyetleri için ayırdıkları yıllık toplam 156 milyon saat, Kanada'da 77 bin tam zamanlı işe tekabül etmektedir (Stinson, 2004: 4).

Çocuklar ve yaşlıların bakımı açısından en önemli sektör olan sağlık sektöründe yaşanan özelleştirme kamu-özel işbirlikleri kapsamında önemli bir metalaşma sürecini kamusalın işlevsel dönüşümü ile gerçekleştiriyor. Kamu-özel işbirlikleri ile özelleşen kamu hizmetleri, hastane ve okullarda yaygınlaşan bir uygulama olarak enformel çalışmayı destekleyen alt-sözleşme ilişkisi ve kamu hizmetlerine yapılan ödemelerde yarattığı artışla kadınların karşılıksız bakım emeğinin yükünün artırılması söz konusu olmaktadır (Stinson, 2004: 2). Türkiye'de Kamu-özel işbirlikleri ile birlikte devlet, özel şirketlere arsa sağlayacak, bu arsa üzerinde sağlık tesisi yapmalarına izin verecek, karşılığında destek ve laboratuvar hizmetlerin sunumunu özel şirketlere devredecektir (Soyer,2010). Bu düzenleme, "Kamu Hastane Birlikleri" yasa tasarısı ile hayata geçirilecek ve kadın emeğinin bakım hizmetleri yükü artacaktır.

c- Sosyal Güvenliğin Özelleştirilmesi ile Gelir Güvencesinin Kaybı

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesiyle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda emeğin yeniden üretiminin tamamen metalaşması, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile belirlenmiş yeniden üretim faaliyetlerini ön plana çıkarır. Emeğin yeniden üretimi sürecinde kadının karşılıksız bakım emeğinin artan önemi, güvencesizlik olgusuyla beraber daraltılan sosyal güvenlik mekanizmasında kadınların önemli bir rol oynadığı/araçsallaştırıldığı bir mekanizma haline gelir (Ergüder ve Özgün, 2009). Sosyal güvenliğin özelleştirilmesi, çalışanları; özellikle yüksek nitelikli olmayan işgücünün ileriki yaşlarda ekonomik sıkıntı içinde olmamak için uzun yıllar oldukça yüksek sömürü altında çalışmaya devam etmesine zorlamaktadır (Estes, 2004: 23). Çalışmaya bağımlı sosyal güvence/güvenlik yaklaşımı aktif çalışanlar ve sosyal yardıma muhtaç olanlar ikiliğini oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi için de yurttaşlık, para kazanan, ücretli işçi olan erkek ve erkeğin koruması altında sosyal güvenlik şemsiyesine giren ev-kadını olmak üzere cinsiyet üzerinden bölünmektedir.

Çalışmadan yola çıkarak inşa edilmiş güçlü ve koşulsuz güvenceler ile istihdam pazarından uzak toplulukları hedefleyen yardımlar arasındaki bu ikilik çok keskindir. Vergilerle finanse edilen ve destek mantığı içinde, en yoksul topluluklara asgari kaynak ve yardımı garanti eden, "ulusal dayanışma"dan kaynaklanan korumalar (asgari sosyal destek); hala istihdama bağlı olarak kurulan sigorta edici temel güvenceler, bireylerin tercihine bağlı olan ve kendilerinin finanse ettiği, giderek yaygınlaşan, tamamlayıcı özel sigortaların arka planında ise, evrensel ilkelere dayalı bir sosyal devletten, "pozitif" ayrımcılık esasında işleyen bir toplumsal devlete geçiş görülür (Castel, 2004: 86). Bu ise kamusal alanın özelleştirilmesidir.

Türkiye'de özel sigorta anlayışını hayata geçiren SSGSS yasanın kadınlar için eşit ve korumacı bir söylem geliştirmiştir. Fakat yasanın kadınlar açısından vaat ettiği eşitlik, cinsiyetsizleştirilmiş bir eşitlik anlayışına dayanmaktadır. Çünkü kadınların bakım emeği tamamen yok sayılmaktadır (Savran, 2008). Yasa ile ev kadınları sosyal güvenlik mekanizmasının bağımlı unsuru (yardıma muhtaç kesim) olarak görülmekte ve karşılıksız bakım emeği, her türlü yasal haklarından mahrum edilmektedir. Bu yasa tek norm altında sosyal güvenlik sistemini yeniden yapılandırırken, kadının sosyal haklarını/kazanımlar alanını cinsiyetsiz bireysel eşitlik adı altında daraltılmaktadır (Ergüder ve Özgün, 2009).

d- İşsizliğin Feminizasyonu

Kadınlar iş güvencesinin olduğu kamusal alanın daraltılması ile güvenceli işlerde daha az yer almakta, özellikle özelleştirmeler sonrasında kadınların çalışma koşulları oldukça kötüleşmektedir. Özellikle ekonomik krizler sonrasında emek piyasasında yaşanan daralmadan en çok kadın emeğinin etkilenmesi, işsizliğin artışı nedeniyle, emeğinin feminizasyonu yerine işsizliğin feminizasyonundan bahsetmemizi mümkün hale getirmektedir (Moghadam, 1999: 376).

e- Yoksulluğun Feminizasyonu

Kadın yoksulluğu ya da yoksulluğun feminizasyonu özellikle geç kapitalistleşmiş ülkelerde ekonomik krizler ve kriz sonrası uygulanan yapısal uyum programlarının en önemli sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Moghadam, 1999: 377). Türkiye'de ise kadın yoksulluğu Dokuzuncu Kalkınma Planı ve 2006 Orta Vadeli programında iki önemli nedene dayalı olarak açıklanmaktadır: Biri kadınların istihdamda düşük nitelikli işlerde yer alması diğeri ise köyden kente yaşanan göç olgusudur (Toksöz, 2007: 55). Düzgün istihdam yaratmak ve kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkının sağlanması yerine Dünya Bankası'nın mikro-kredi,

kadın girişimciliği programları gibi kadınların cinsiyetçi geleneksel rollerini muhafaza eden ve daralan kamusal alan dışında oluşan yeni sosyal piyasalara ve kapitalist piyasa mantığına entegre bir istihdam teşviki söz konusudur.

Kamusal Alanın Yeniden Tarifi için Nasıl Bir Alternatif Ekonomi-Politika?

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile çalışan sınıflar kadar işsiz ve yoksul kesimler içinde en yoksun kesim olan kadınlar için "güvencesizlik" metaforu daha önem taşımaktadır. Güvence sadece ücretli iş ile tanımlanan iş güvencesini değil aynı zamanda yaşamın, emeğin yeniden üretimini kapsayan yoksulluğun, işsizliğin yarattığı gelir güvencesizliğini ve hatta yaşam hakkını kapsayan sosyal haklarının yitirilmesini ifade etmektedir. Bu sürecin kadınlar üzerindeki etkisinin, yaşanan tahribatın anlaşılması için ekonominin görünmeyen, değişim-değeri yaratmayan fakat yaşamı üreten karşılıksız bakım emeğine bakmamız gerekir. Sadece istihdam odaklı tespitlerde görülen kadınların daha fazla istihdama katıldığı gerçeği yani emeğin feminizasyonu olgusu kadınların yaşadığı ve artarak katlandıkları yoksulluğu, işsizliği ve güvencesizliği gizlemektedir. Yoksulluğun ve işsizliğin kaynağı, toplumsal hayatın özelleştirilmesi, kamusal alanın daraltılmasıdır. Fakat bu süreç en fazla görünmeyeni, görünür kılmaktadır: Karşılıksız bakım emeğini. Fakat görünmeyeni görünür kılmamanın yolu, ekonomi-politikada yeni çözümlerini yaratmak için bütüncü bir yaklaşım geliştirmekten geçmektedir.

Mies'in yaklaşımı, bu açıdan yol gösterici olacaktır. Mies'in yeni ekonomi-politika için temel önermesi ekonomiyi parçalar içinde ele almak yerine bütün içinde taşıdığı moral değerlerle ele almaktır. Yeni ekonomi-politikanın inşası için; kadın-çocuk-doğa merkezli, hayat merkezli, tek amacı kârlılığı artırmak olmayan, fayda-maliyet hesaplarına dayanmayan, yaşamı ve üretimi savunan yeni etik değerlerle donatılmış bir perspektife sahip olmamız gerekmektedir (Mies, 1997-8: 363). Böyle bir ekonomi içinde kadının görünmeyen ev içi emeği de görünebilir. Üstelik herhangi bir ücret talep etmeden ev içi faaliyetlerin ücretlendirilmesi yerine paylaşılması, toplumsallaşması ve özelleştirilen kamu hizmetlerinin yeniden kamusallaştırılması ile bakım hizmetlerinin de kamusallaştırılması mümkün olacaktır. Böylece hem ev içi hem de emek piyasalarında var olan cinsiyetçi işbölümü ortadan kaldırılacaktır.

Çalışma, iş kavramlarının sonuç ve ürün odaklı yaklaşımı, insanların çalışma ile doğaya verdikleri tahribat, üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki tezat (birinin özel diğerin toplumsal yapısı) ortadan kalkmadan yeni bir ekonomi-politika yaratmak mümkün değildir. Kadın emeğini görünür kılmak, kadını gönüllü çalışmanın, erkeği ise ücretli işin temsilcisi olmaktan çıkarmak, üretim ve yeniden

üretim arasındaki parçalanmanın ve uzmanlaşmanın kaybolması için yeni çalışma ilişkilerine ve tarzlarına ihtiyacımız var. Bu ise ancak insan ihtiyaçlarına odaklı bir ekonomi ile gerçekleşebilir (Mies, 1997-8:364). Kârın yerine toplumsal faydayı, müşterinin yerini eşit bireyleri, özeline yerine kamusalı, fiyatın yerine ihtiyaçların karşılanmasını hedefleyen bir ekonomi oluşturulmalıdır. Bu ise yeni değerler oluşturmaktan geçmektedir.

Kaynakça

- Acar-Savran G (2008), Sosyal Güvenlik Reformu Karşısında Feminist Politika, 4 Ocak 2008, Bianet.
- Arın, Tülay (1991): "Devlet Hizmetlerinde Etkinlik: 'Kamusal Yönetim' mi 'İş İdaresi' mi?", Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, İÜİF.
- Ataay, Faruk (2005), "Kamu Reformu İncelemeleri", Ankara Tabip Odası Yayını, Ankara
- Edit. by Barker, D. and Kuipier, E. (2003): Toward a Feminist Philosophy of Economics, Routledge, London.
- Castel, R (2004), Sosyal Güvensizlik, çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, 2004.
- Ergüder, B.; Özgün Y.; Biçer, Ö. (2009): "Sosyal Refah Devleti Mitinden Sadaka Ekonomisi Söylemine: Türkiye'de Kadına Yönelik Sosyal Politikaların Dönüşümü", 80'den Sonra, IV. Karaburun Bilim Kongresi, İzmir.
- Ergüder, B. & Biçer, Ö. (2009): "Patriyarkal Kapitalizmin Beden Denetimi: AKP Politikaları Üzerinden Bir Söylem Analizi", Türk Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara.
- Estes, Carroll L. (2003): "Social Security Privatization and Older Women: A Feminist Political Economy Perspective", Journal of Aging Studies, 18 (2004) 9-26,
- Günlük-Şenesen, Gülay ve Özgün Akduran (2007) "Özelleştirmenin Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi: Tekel Örneği", Türkiye'de Kapitalizmin Güncel Sorunları, ed: Fuat Ercan vd., Dipnot Yayınları.
- Luce S. and Brenner, M. (2006): "Women and Class: What Has Happened in Forty Years?", Monthly Review, volume 58, Number 3.
- Mies, M. (1997-8): "Women and Work in a Sustainable Society", Cross- Currents, no. 47 (Winter).
- Moghadam, Valentine M. (1999): "Gender and Globalization: Female Labor and Women's Mobilization", Journal of World-Systems Research, Vol.5, Number 2, Special Issue on Globalization, edit. by Susan Manning.
- O'Connor, J. S., Orloff, A. S., & Shaver, S. (1999): States, markets, families: Gender, liberalism and social policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Prizzia, Ross (2005): "An International Perspective of Privatization and Women Workers", Journal of International Women's Studies, Vol. 7.

Stinson, Jane (2004): "Privatization of Public Services: What does it Mean for Women?",
Journal of Cupe- SCFP , September 30, 2004.

Toksöz, Gülay (2007): Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu, Uluslararası Çalışma Ofisi,
Ankara.

TÜİK (2009), Mart 2009 Hane halkı İşgücü Anketi, Ankara.

TÜİK (2010), Mart 2010 Hane halkı İşgücü Anketi, Ankara.

Wedel, H. (2001): Siyaset ve Cinsiyet, Metis Yayınları, İstanbul.

Çevrimiçi Kaynaklar

<http://www.oib.gov.tr>, Türkiye Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

<http://www.tuik.gov.tr>, TÜİK verileri, Ulusal ve Uluslararası Seçilmiş Veriler.

Soyer, Ata(2010): " Sağlık Hizmetlerinde 'Fabrika' Dönemine Geçiliyor", Bianet Haber Sitesi, <http://www.bianet.org.tr>, 18 Haziran 2010, (erişim) 20 Haziran 2010.